

KRONIKA

GLASBA

V RADENCIH, OKTOBRA 70
(Festivalski zapiski)

Drži: Radenci so anahronizem. Srečen, spodbuden, čudovit anahronizem požrtvovalnega dela, ki ni več v navadi, ki »se ne spleča«. Komu, za božjo voljo, pa je danes še mar prirejanje nedo-

nosnih festivalov sodobne glasbe, na Slovenskem seveda? Radiu že ne, ljubljanskim kulturnim institucijam še manj, njihovim sestram po drugih mestih tudi ne. Stvari so pač, kot so. In zato se s takim početjem ne znajdeš na prvih straneh časnikov, ne koplješ se v luči barvastih revij, ne moreš si privoščiti milijonskih nagrad in reklamnih duhovitosti, ničesar, kar je baje za ljudstvo. Živ krst ti ne bo prirejal prenosov, vnaprej je jasno, da se nastopajočji in organizatorji zaradi lepšega ne bodo obmetavali s hudimi besedami in tudi to je gotovo, da razen »poprek« ocen na kulturnih straneh treh slovenskih časopisov in v podobni radijski oddaji (no, kdaj pa kdaj še v kaki reviji) teden dni po zadnjem koncertu nihče več ne bo črnil besedice — do prihodnjega leta. Spleča se torej ne. Zavoljo imena, priznanja, slave, uspeha ne. Če v Radencih vseeno vztrajajo že osem let, vztrajajo pač iz drugačnih, do kulture gotovo bolj poštenih nagibov. In kaj je v našem drobnem ra-

čunarskem času sploh spodbudno, če ne srečanje s takim početjem?

Kot vsaka epidemija, imajo tudi festivali svojo šibko točko. Njih slaba plat so programi: izčrpajo se toliko prej, kolikor ožje so si prireditelji zakoličili meje — in kakor hitro začutijo obiskovalci pod na videz neizmerljivo gladino dno, je treba krepko prijeti za krmilo in dobro preudariti kam, sicer bo ladja nasedla. V tako plitvino so zapluli Radenci. Ne verjamem da namenoma, vendar neizogibno. In po nepotrebnem.

Načrt je znan, utrjen v osmih letih (delni izjemi sta prvi in pravkar končani festival): Osterc in Slavenski, klasični sodobne glasbe, današnja jugoslovanska komorna glasba, avantgarda. Načelno lahko ugovarjamo samo prve- mu teh štirih temeljnih kamnov. Nič zoper Osterca in Slavenskega, nasprotno. Nujno in prav je, da se naš festival sodobne glasbe nasloni na njuno delo — vendar ne zaradi tako ljubeznivo čitalniškega, tako romantično »domoljubnega«, provincialnega vzroka, kot ga vztrajno ponavlja programska komisija. Seveda je lepo, za prijatelje zgodovinskega kramljanja nemara celo srhljivo, da sta se mojstra rodila tako blizu Radencev, priznanja je vredno, da ju njuni rojaki niso pozabili, pošteno je, da sta vsaj po smrti dočkala, kar jima gre. Toda Festival sodobne komorne glasbe... nomen est omen!... ne more biti krajevna prireditev in nikakršna zaverovanost v ljubo pokrajinsko domačnost ali sosedstvo ga leta 1970 po našem štetju ne bo obvarovala pred očitki, da ne vidi čez občinski (pardon, regijski) plot. Saj je vendar

absurdno, za koga morda celo smešno (a bojim se, hudo značilno), kar se dogaja. Kogoj bi rekel: »Opustiti se mora seveda priljubljena gesta — po svojem značaju naravnost nesramna — da pogledamo prek vsega v zrak in rečemo: Kje pa je kdo, ki kaj zna? Treba je nuditi možnost, da se skaže, ali je kaj in koliko.« — In prav za Kogoj gre. Nič manjši ni kot Osterc ali Slavenski, nič manj pomemben, nič manj dragocen, njegov komorni opus nič skromnejši. O tem smo si brez dvoma istega mnenja. Zakaj ga torej v Radencih ne poznajo? Ne vem. Tudi ne poznam naroda, ki bi tako brezskrbno pozabljal svoje genije. Kaj jih imamo preveč?

Vem pa (in programska komisija še boljše): nekdanja želja, pravzaprav načelo, naj bi poleg jugoslovanskih nastopali na festivalu samo še umetniki sosednjih držav, se je morala umakniti stvarnosti, ki je terjala širše poglede. In ker so imeli prireditelji srečno roko, dober okus, ker so ravnali zrelo, je Radenski festival — tudi letos — dosegel visoko izvajalsko raven. Dal bog, bi dejali naši predniki, da se to zgodi tudi s programom! Po pameti sodeč, se bo moralo prav kmalu, zakaj zadnji izbor iz opusov Osterca in Slavenskega je že nevarno kazal rebra. Ne zato, ker so se skladbe začele ponavljati, saj je bilo od vsega začetka jasno, da se bodo. Vprašanje si moramo zastaviti drugače: je prav, da smo poslušali nekaj mladostnih, neznačilnih Osterčevih samospევov in njegovih Pet skladb za orgle, ki mu zagotovo ne delajo časti — prav namreč spričo dejstva, da v Radencih doslej niso bile izvedene niti vse najboljše Kogojeve pesmi, kaj šele klavirske skladbe? Že res, da so bili ti zgodnji Osterčevi poskusi (deloma tudi Slavenskega Sonata za klavir, op. 4) zanimivi za muzikologa ali dobrega poznavalca njegovega dela, da je bilo srečanje s Petimi orgelskimi skladbami koristno zaradi informacije... ampak

koliko je bilo takih ljudi med občinstvom? Kajpak, spored je lahko zasnovan tudi študijsko, ampak letošnji uvodni koncert zagotovo ni bil te vrste. Drugače povedano: zapuščina, ki se je nekoč morda zdela neizčrpana, postaja past, v katero se bo ujela programska komisija, če ne bo skrbno in kritično izbirala samo najboljših del. Osterčevih, Štolcerjevih — in Kogojevih. Le tako bo prvi festivalski koncert umetniško upravičen, narodnostno odgovoren in zato potreben preludij k radenskimi glasbenim svečanostim.

Nepisano pravilo (a to ni dovolj), dolžnost (če bi beseda zajela vso bistveno nujnost), osnovna zahteva (pa gre za več) — vse to in vendar še mnogo bolj središčna, prvinska, nenadomestljiva je osnovna življenjska potreba slehernega festivala, zlasti festivala sodobne glasbe, da črpa in išče svojo upravičenost na domačih tleh. Bolj ali manj pogumno so se tega do letos zavedali tudi v Radencih. Res da so bili zelo previdni, nemara po lepem slovenskem načelu, da ni pri novotarijah previdnosti nikoli dovolj — in so raje izbirali med znanimi, kakor tvegali s krstnimi izvedbami... toda slovenski skladatelji so v dovolj razumnem zaporedju vendarle polnili festivalske sporede, jim dajali pravi smisel in potrebno ravnovesje. Kaj se je pravzaprav zgodilo letos, da so jih kratko malo pozabili, ni pojasnil nihče. Odpadel je celo Srebotnjak, edini Slovenec, ki je zašel v okvirni program, in vsa teža sodobne jugoslovanske glasbe je slonela na precej šibki Sonati za violino in klavir Ljubice Marić pa na površnem Kelemenovem modrovanju (»Motion« za godalni kvartet). Seveda premalo, in ker je bilo izbrano slabo, tudi nezadovoljivo. Toda strašljivo novo, naravnost neverjetno lahkomišelnost je pri tem ravnanje z domačini. Tu ni opravičila, čeprav sem pričakoval, da bo programska komisija le povedala, kako in kaj. Saj

je jasno: s štirimi koncerti ni mogoče zajeti vsega, kratek festival lahko izpriča svojo programsko vsestranost šele v daljšem razdobju, težave in oziri pri usklajevanju programov so kdaj pa kdaj izredni, primeri se lahko kup nepredvidenih reči. Tudi sem prepričan, da je tista nerodnost v uradnem razglasu festivala (»ki krepki spoznanja o sodobnih domačih... glasbenih stvaritvah, ki prispeva svoj delež k uveljavljanju domače produktivne... glasbe«) res samo nerodnost, niti od daleč izzivanje ali posmeh. Ampak kar se je zgodilo, sega globje — očitno so odgovorni zavestno pozabili na eno od štirih osnovnih programskih vodil, po moji sodbi na najbolj bistveno. Upajmo, da gre za enkratno (neprijetno) presenečenje. Zakaj v nasprotnem primeru žagajo vejo, na kateri uživajo Radenci svoj prostor pod soncem. Brez domačih skladateljev bi ne pomenili nič.

Pri preostalih nalogah festivala je bil izbor ponekod srečen, drugje ne. Doživeli smo čudovito Bartókovo II. sonato za violino in klavir, dobro, čeprav nekoliko C-durovsko, ne izjemno Sonato za dve violini, op. 56 Sergeja Prokofjeva, Ligetijev mojstrski motet »Lux aeterna«, znano in preskušeno »Stabat Mater« Krzysztofa Pendereckega ter neizbirčen, ponekod le preveč naiven in dopadljiv, verjetno domači rabi namenjen Milhaudov VII. godalni kvartet, op. 87. Več kot polovica vrednih del iz zapuščine oziroma ustvarjanja klasikov sodobne glasbe gotovo ni slab rezultat, toliko boljši, ker se lahko s čisto vestjo obegnemo le ob Milhaudovo partituro. — Manj tehten je bil letošnji pogled v avantgardna snovanja in tujo sodobno glasbo. Če odštejemo Kelemena, ga je ponudil samo Pendereckega II. godalni kvartet, imenitno napisana, zvočno razkošna in virtuoзна skladba polnega navdiha. Srečanje s Skalkottasom je bilo sicer koristno in zanimivo, toda njegovih Deset črtic za

godalni kvartet vse prevrač niha med mahlerjevsko melodično dikcijo, francoskimi aforističnimi prebliski, nemškimi poznoromantičnim miniaturizmom pa tudi čisto vsakdanjimi domisleki, da bi si lahko ustvarili o avtorju (menda Schönbergovem najbolj nardarjenem učencu) pravo podobo. Še bolj je razočarala Dvanajsttonska maša za dva mešana zbora in tolkala Michaele Radulesca, šolarsko natančno in po nepotrebnem dolgovozno delo, ki bi v čistem a capella stavku zvenelo verjetno bolj logično, zagotovo pa bolj enovito. Slednjič smo slišali tudi krstno izvedbo Marckhlovega zbora »Blagovanja pridige na gori«, ki skuša povezati baročno oblikovanje, hindemithovsko fakturo in romantična harmonska sledja, a je v njem na srečo mnogo več osebnosti in dragocenega občutka za pevsko smiselnost. Tak izbor torej ni dal najboljšega. Bil bi upravičen, če bi prišli do prave besede domači skladatelji, tako pa je odmeril preveč pozornosti stranskemu in zapravlil sorazmerje.

Hudo narobe je z našimi komornimi koncerti, še nikoli nismo imeli toliko imenitnih izvajalcev, še nikoli tako malo občinstva, po vojni zagotovo tudi tako neurejenega koncertnega življenja ne, igramo se gnilo jajce, talenti pa uhajajo ali se izgublajo, sami se borijo za minute pred pričakujočo dvorano, sami se otepajo z nedosegljivimi načrti, tujina ali provinca, izjeme so redke, ne vedno prave, podobni smo črnošolcu, le da ne bo mojstra, ki bi ustavil povodenj, toda povodenj so ljudje, mladi, sposobni, razmetavamo jih kot naduta jara gospoda, onegavimo z besedami in smo brez moči, vse to se spreobrača v agonijo preobjedene siromaka, nenadoma se bo izvir posušil, ostali bomo praznih rok, začudeni, presenečeni, spet nemočni, spet v skrajnosti, zakaj torej...

Premišljuje med uvodnim koncertom: ne prvič, nič novega — le zato, ker Zlata Ognjanovičeva s tako pristnim, res komornim muziciranjem moštruje Osterčeve pesmi, pa je vendar že leta nismo slišali na samostojnem recitalu, ne v Ljubljani ne kje drugje — ker jo Zdenka Novakova vzorno spremlja in imenitno igra Slavenskega, pa je kljub temu čutiti, kako zelo ji manjka koncertantne prakse. Zdravo glasbeno življenje se pač ne bi zapletlo v taka nasprotja. Seveda ne gre za Radence; tu je nastopil že marsikdo in v precej bolj smiselnem zaporedju kot v Ljubljani. Vprašanje za festival, kar zadeva Osterca in Slavenskega, je drugačno: se je v osmih letih pod nizkim stropom te prijetne kavarne vsaj začel kristalizirati izvajalski slog njune glasbe? Da ni izdelan, je razumljivo, drugače biti ne more. Toda po tem koncertu dvomim: preveč je raznorodnen, da bi dovolil vsaj skromno upanje. Novakova in Ognjanovičeva sta najbližji pravemu, ker ju vodita zdrava intuicija in muzikalna logika in ker so dela večidel še polna znanih (tujih) slogovnih potez. Hubert Bergant je v Petih skladbah (Osterc) medel, pri Fantaziji in koralu (Osterc) že trdno v sedlu, čeprav premalo neposreden, v Sonati religiosi, op. 7 (Slavenski) jasen, zavzet, prepričljiv, a v Roku Klopčiču ne najde odmeva. Toda slog? Mislim, da ni zadet. In prav v Radencih bodo mo-

rali razčleniti to vprašanje, odgovoriti nanj.

Zdaj se izvajalski lok festivala silovito vzpne. Dve uri pozneje poslušamo ognjemet najnežnejših otenkov neoporečne soigre, muzikalne enovitosti, popolnega soglasja skladateljeve misli in zvoka, ob kratkem četverico komornih virtuozov, Parreninov kvartet. Naslednje dopoldne preseneti Primož Novšak — samo v oklepaju: bi igral tako suvereno, tudi če bi ostal doma? — z zavzeto, mladostno (ampak kako resno in zanesljivo!) interpretacijo Maričeve in z enakovrednim, spet komorno virtuosnim, spet neoporečno uigranim duom Prokofjeva; tokrat je naloga težja, ker se mora postaviti ob Igorju Ozimu... In slednjič doživimo umetniški vrh festivala: Ozim in Lipovšek magistralno izvedeta Bartókovo Drugo sonato. Zrela moč, žlahtna globina, vznesena obvladanost in čudovita notranja skladnost tega dejanja ne dovoljujeta besed. — Žal se lok potem prelomi. Komorni zbor graške Akademije za glasbo je sicer odličnen ansambel, zanesljiv in gibčen tudi v najbolj zahtevnih trenutkih, toda Karl Ernst Hoffmann ga pogosto obvladuje brez muzikalne prizadetosti in njegova zmotna namera, da bi metrično valovanje nadomestil s strogim ritmom, škodi prav najboljšima skladbama sporeda, Ligetiju in Pendereckemu.

Borut Loparnik